

Handboek Raadsleden

Gereedschapskist voor het betere raadswerk

mr. C.P.W. (Peter) van den Berg, drs. D.E. (Dorien) van der Kamp en G. (Trudy)
Veninga (redactie)

mr. C.P.W. van den Berg, drs. D.E. van der Kamp en G. Veninga (red.)
Handboek Raadsleden

© Uitgeverij Berghauser Pont Publishing, Amsterdam, september 2021

Vormgeving omslag: Berghauser Pont Publishing

ISBN 978-94-92952-62-2

NUR 823

www.berghauserpont.nl

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

No parts of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher

Voorwoord

Geschreven door: J.L.W. (John) Bijl

‘Heeft u de motie ook op papier?’ vraagt de voorzitter.

De man achter het spreekgestoelte kijkt wat verbaasd. Die vraag had hij niet aan zien komen. ‘Ja uhm,’ stamelt hij. ‘Dat heb ik niet.’ De voorzitter maakt een smakgeluidje, klaar om het woord te nemen. ‘Maar ik heb ‘m precies in mijn hoofd’ probeert de man nog. De voorzitter slaat haar ogen neer. ‘Nee zo werkt het niet. Ik moet ‘m op papier,’ zegt ze. ‘Volgende keer dan maar.’

Na de komende verkiezingen is voor ongeveer een derde van alle te installeren raadsleden het ambt nieuw. Verkiezingen zorgen voor die vernieuwing, de ene partij wordt ineens groter en dat gaat ten koste van de meer ervaren kandidaten op een andere lijst. Het hoort bij democratie dat de kiezer de koers bepaalt, ook als deze richting frisse wind voert.

Het is niet de grootste oorzaak voor wisseling van de wacht. Kiezers zijn over het algemeen behoorlijk conservatief en stemmen vaak vertrouwd. Een ander deel van de vernieuwing komt uit partijen. Kieslijsten schonen per verkiezingen op. Partijbesturen, of liever gezegd: politieke verenigingen die iets anders willen met de richting of met het profiel. Nieuwe mensen, nieuwe gezichten en nieuwe ideeën. Maar de grootste oorzaak voor de forse aanwas van debuterende raadsleden is te vinden bij de oud-raadsleden. Steeds vaker houden ze er na één bestuursperiode al mee op. Te druk met werk, of het viel toch tegen wat je kan bereiken zijn bij afscheid de meest gehoorde commentaren. Het zijn – helaas – ook steeds vaker voorkomende geluiden. De laatste jaren stopten raadsleden er steeds vaker eerder. Al na vijf jaar en elf maanden gemiddeld stoppen de lokale volksvertegenwoordigers. Raadsleden die twee volle termijnen mee lopen lijken een uitzondering te worden.

Zo kan het gebeuren dat er voor de komende vier jaar in uw gemeente maar liefst voor de helft nieuwe leden aantreden. Is dat erg? Nee. Niet echt. Onze democratie is erop ingericht om door betrekkelijk onervaren mensen te worden uitgevoerd. Het is immers lekenbestuur. Voor het raadslidmaatschap is geen vooropleiding nodig. Alleen ervaring met het dagelijks leven en verblijven in de gemeenschap die de gemeente (of de provincie, of de staat) is, zou genoeg moeten zijn. Natuurlijk komen er wel andere dingen bij kijken. Die ervaring moet er wel toe hebben geleid dat je een bepaald idee hebt over waar het naar toe moet met die samenleving, al dan niet door een politieke ideologie ingegeven. Je hebt het netwerk en de vaardigheden nodig om verhalen die dat idee ondersteunen uit de samenleving op te halen. En ja, je moet niet op je mondje zijn gevallen en snappen dat politiek bedrijven betekent dat je met soms radicaal andersdenkenden elke keer weer hetzelfde soort gesprek aan moet gaan.

Maar voor de rest is er niet zo veel nodig. Je krijgt je stukken van het college, je vindt daar wat van en uiteindelijk stem je voor of tegen. Het raadslidmaatschap is prima in te vullen door vanaf je installatie in de tobbe te stappen en je in de wildwaterbaan van vier jaar mee

te laten voeren. Genoeg leden, en soms hele raden, sluiten hun bestuursperiode zo af. Maar of je daarmee aan de knoppen van het gemeentebestuur zit? Of dat ertoe leidt dat, zoals in de Grondwet opgeschreven hoofdregel staat, de raad en niemand anders het hoogste orgaan van de gemeente is? Of je daarmee invulling geeft aan het uitgangspunt dat – in een democratie – het volk regeert?

Nee. Niet echt. Het reactief invulling geven aan je kiezersmandaat is eerder een recept voor teleurstelling. Gedesillusioneerd jezelf aan het einde van de periode moeten afvragen ‘is dit het nu?’ Want nee: dat is het niet. Om goed invulling te geven aan je ambities de gemeente te besturen komt meer kijken dan alleen het hebben van praatjes. Het vraagt techniek, kennis hebben van de regeltjes en procedures die in dit zakboek haast uitputtend zijn beschreven. Het schrikt misschien af. Sommige regels zijn gedetailleerd en lijken overbodige bureaucratie.

Dat komt omdat ze niet zijn geschreven voor het individuele raadslid. Het is misschien een deceptie maar de wet- en regelgeving zijn er niet om het werk van het individuele raadslid makkelijker te maken. De regels zijn er om democratie mogelijk te maken. En democratie betekent niet alleen leuk discussiëren met die andersdenkenden, maar er ook mee samenwerken. Soms onderhandelen om een compromis te sluiten maar meestal – en als het gaat zoals het hoort te gaan – aan de voorkant een goed debat voeren om met elkaar een gezaghebbende afweging te maken over hoe het beleid van de gemeente (of provincie, of de staat) er uit moet zien.

Daar komt wél wat bij kijken. Het betekent dat je weet dat met een motie ‘slechts’ een politieke uitspraak wordt gedaan en een amendement het beleid pas echt verandert. Wat de agendacommissie doet. Hoe het vergadermodel werkt. Dat een kader- of voorjaarsnota meer richting geeft dan een pittig begrotingsdebat.

Met die regels organiseren we dat we een samenleving zijn waar we van mening verschillen en dat er een groep gekozenen namens ons het woord voeren en de besluiten nemen. Je komt erachter dat het je organiseren in een ‘fractie’ handig maar niet essentieel is voor ons staatsrecht. En dat met dat gegeven wordt beoogd dat debatten in de openbaarheid worden gevoerd in plaats van in de fractiekamer. Zodat die kiezer, die ons slechts één keer een onherroepelijk mandaat heeft gegeven, ook deelgenoot kan worden van de afweging die het hoogste orgaan van de gemeente heeft gemaakt. En zo de legitimiteit van besluiten wordt vergroot.

Die regels zijn de beste garantie voor democratie en goed democratisch bestuur — en die regels staan in dit handboek. Hoe gedetailleerd ze ook zijn, de techniek van de Gemeentewet, de algemene beginselen van behoorlijk bestuur (de abbb) en het eigen Reglement van Orde maakt het mogelijk dat je politiek kán bedrijven. En dat het makkelijker wordt om de idealen die je naar het ambt dreven te verwezenlijken.

Het zal niet van je vragen dat je je dit boek voorafgaand je raadslidmaatschap van kaft tot kaft eigen hebt gemaakt. Hoe leuk ik het ook zou vinden die af te nemen, er is bij je installatie geen mondelinge overhoring. Het vraagt wel dat je na een eerste blik het er af-en-toe eens bij pakt. Bijvoorbeeld dat je, voordat je je politieke ideeën inbrengt, in dit boek eens

opzoekt hoe je dat het beste kan doen. Met welke begrotingsregels je van een motie een amendement maakt. Wat ‘geheimhouding’ nou precies betekent. En of je werkelijk ‘niets meer te zeggen’ hebt over de gemeenschappelijke regeling (spoiler: nee).

Het is mijn hoop dat je daarvoor vaak in het boek moet kijken. Het is mijn verwachting dat daardoor je niet alleen een prettiger verloop van het raadslidmaatschap ervaart, maar ook jouw gemeente de komende vier jaar beter wordt bestuurd. Dat aan het eind niet jij, maar de rug van dit boek is gesloopt.

Om de doodeenvoudige reden dat de raadsleden, bij gebrek aan een beter woord, ‘professioneel’ hun ambt en hun verantwoordelijkheid hebben ingevuld. Want ook al is het hoogste orgaan een lekenbestuur, het betekent niet dat het door amateurs moet worden uitgevoerd. Ook al begon je aan dit avontuur door een roeping of een electorale toevalligheid, na jouw installatie bent je samen met jouw collega’s van Rozendaal tot Rotterdam verantwoordelijk voor de jaarlijkse besteding van een bedrag tussen de 3,2 miljoen en de 3,7 miljard euro. Daar mag best wat voorbereiding tegenover staan.

‘Moet dat op papier? Waar staat dat dan?’ vraagt de man met een ineens kleinere stem. Nu is het aan de voorzitter om verbaasd te kijken. Schichtig schiet haar blik naar de griffier en weer terug. ‘Het is nu eenmaal zo,’ zegt ze. De man trekt één wenkbrauw markant op. De voorzitter zucht. ‘We zoeken het wel even op.’

Op de publieke tribune probeer ik het gegniffel te negeren. Hoewel dit geklungel natuurlijk prima theater is, zou je toch willen dat de gemeente (of de provincie, of de staat) met meer kennis van regels werd bestuurd.

Inhoud

Voorwoord	V
Verantwoording	XIX
DEEL A: DE GEMEENTERAAD	1
Intermezzo 1: Wie bestuurt bestuurders?	3
Intermezzo 2: U bent een gekozen leider	5
1 Welkom in de Gemeenteraad(svergadering)	7
Intermezzo 3: Tips voor startende gemeenteraadsleden	17
2 Digitaal vergaderen door de gemeenteraad	19
2.1 Inleiding.....	19
2.2 Keuze vergadertool.....	20
2.3 Tips voor digitaal vergaderen.....	21
Intermezzo 4: De griffie is van en voor de raad	23
3 In de gemeenteraad	25
3.1 De gemeente	25
3.2 Gemeenteraad	25
3.3 Voorzitter Gemeenteraad	25
3.4 Raadscommissies	26
3.5 Voorzitter raadscommissie en gemeenteraad.....	26
3.5.1 Algemeen	26
3.5.2 Vaardigheden.....	26
3.5.3 Het verloop van een vergadering	27
3.6 Presidium.....	28
3.7 Integriteit en onthouden van stemming	28
3.7.1 De Gemeentewet.....	29
3.7.2 Algemene wet bestuursrecht.....	29
3.7.3 Jurisprudentie.....	30
3.7.4 Wat te doen?	31
3.8 Vernietiging van raadsbesluiten	31
3.9 Openbaarheid en geheimhouding	31
3.9.1 Openbaarheid van (raads)stukken	32
3.9.2 Geheimhouding in de Gemeentewet	32
3.9.3 Geheimhouding in de Awb.....	32
3.9.4 Relatie tot de Grondwet.....	33
3.10 Besloten vergaderingen.....	33

3.10.1	Algemeen	33
3.10.2	Wie beslist tot beslotenheid	33
3.10.3	Gevolgen beslotenheid	33
3.10.4	Wanneer géén beslotenheid	33
3.10.5	Aanwezigen besloten vergadering	34
3.11	Regionale samenwerking en gemeenteraad.....	35
3.12	Gemeenteraad en Raadsgriffier.....	35
3.13	Gemeenteraad en ambtelijke organisatie	36

Intermezzo 5: Pairen: koehandel of mooie staatsrechtelijke ge-

woonte? 37

4 Verantwoordelijkheid en instrumenten gemeenteraad 39

4.1	Inleiding.....	39
4.2	Verantwoordelijkheden of 'rollen' gemeenteraad.....	39
4.2.1	Kaderstellen	39
4.2.2	Volksvertegenwoordiging.....	39
4.2.3	Controleren.....	40
4.3	Uitwerking instrumentarium.....	40
4.3.1	Vragen stellen.....	40
4.3.2	Technische vragen	42
4.3.3	Schriftelijke vragen	42
4.3.4	Motie.....	42
4.3.5	Amendement	43

Intermezzo 6: Volksvertegenwoordiger/ Raadslid worden 45

Intermezzo 7: Je bent volksvertegenwoordiger, geen belangenbe-

hartiger 47

Intermezzo 8: Beperken tot de hoofdlijnen, hoe doe je dat? 49

5 Beleid 51

5.1	Inleiding.....	51
5.2	Wat is beleid?.....	51
5.3	Grenzen aan bevoegdheid gemeentebestuur	52
5.4	Eisen aan beleid.....	52
5.5	Beleid: oorsprong, grenzen en bevoegdheid	53
5.6	Beleid: wijze van totstandkoming.....	53
5.7	Aandachtspunten ambtelijke en politiek-bestuurlijke voorberei- ding en besluitvorming.....	54

Intermezzo 9: Kaderstellen: geef het college een duidelijke op-

dracht 57

Intermezzo 10: Aandacht voor juridische kwaliteit **59**

6 Gemeentefinanciën – te belangrijk om aan specialisten

over te laten **61**

6.1	Inleiding.....	61
6.2	Leeswijzer.....	61
6.3	De begrotingscyclus.....	61
6.3.1	De functies van de begroting en de jaarstukken	62
6.3.2	College en raad in de begrotingscyclus	62
6.3.3	De organisatie in de begrotingscyclus	64
6.3.4	De spelregels rond de begrotingscyclus.....	65
6.4	De eigenheid van gemeenten	65
6.5	De inhoud van de begroting en het jaarverslag	67
6.5.1	De financiële positie in één oogopslag.....	67
6.5.2	Hoe lees ik een begroting en jaarverslag?	68
6.5.3	Waarom de verplichte paragrafen ook het lezen waard zijn.....	70
6.6	Gemeentelijke inkomsten.....	72
6.6.1	Het gemeentefonds.....	72
6.6.2	Specifieke uitkeringen.....	74
6.6.3	Gemeentelijke belastingen.....	74
6.6.4	Overige eigen middelen	75
6.7	Accountantscontrole	75
6.8	Verbonden partijen.....	76
6.9	De lokale rekenkamer.....	77
6.10	Financieel toezicht door de provincie	78
6.11	Wet- en regelgeving rond gemeentefinanciën	79
6.11.1	Historie gemeentefinanciën	79
6.11.2	Actuele regelgeving	80
6.11.3	Gemeentewet	82
6.11.4	Het BBV.....	83
6.11.5	De commissie BBV	85
6.12	Tot slot	86

Intermezzo 11: Begroting lezen met ogen van een raadslid **87**

Intermezzo 12: Een democratisch onbeschreven blad **89**

7 Samenwerkingsverbanden **91**

7.1	Inleiding.....	91
7.2	Waarom wel of niet samenwerken?	92
7.3	Overzicht gemeenschappelijke regelingen	92
7.4	Verantwoording college aan gemeenteraad: de informatieplicht	93
7.5	Wel of geen raadsleden in regeling.....	93
7.6	Ambtelijke fusie.....	94
7.7	Grip op samenwerking	94

7.8	Nieuwe Wet Gemeenschappelijke regelingen	95
-----	--	----

Intermezzo 13: Ik stond erbij en keek ernaar?! 97

8 Omgaan met bedreigingen 99

8.1	Inleiding.....	99
8.2	Wat te doen bij bedreigingen?	99
8.3	Agressieprotocol.....	99
8.4	Overige aandachtspunten	100

9 De burgemeester 101

9.1	Benoeming, herbenoeming en ontslag	101
9.2	Voorzitter van de gemeenteraad en van het college	102
9.3	De burgemeester als bestuursorgaan.....	103
9.4	Hoeder van de integriteit	104
9.5	Burgemeester en ambtelijke organisatie	104
9.6	Openbare orde en veiligheid.....	105
9.7	Politie en veiligheidsregio	106

10 De wethouder 109

10.1	Historie	109
10.2	De benoeming	109
10.3	Aantal wethouders	110
10.4	Politiek Bestuurlijke context.....	110
10.5	De Speelvelden	110
10.6	Stijlen van wethouders.....	111
10.7	Competenties van wethouders.....	111
10.8	Typen colleges	111

11 De gemeentesecretaris 113

11.1	Inleiding.....	113
11.2	Gemeentebestuur als collegiaal bestuur – waarom de gemeentesecretaris zo vaak z'n handtekening zet.	114
11.3	De gemeentesecretaris als adviseur van het college.....	115
11.4	De gemeentesecretaris als werkgever van de ambtenaren	115
11.5	Variatie in het vak – lokale invulling.....	115
11.6	De burgemeester, de gemeentesecretaris en de griffier – de lokale driehoek.....	116
11.7	Tot slot: als de secretaris er niet is... ..	117

12 De rekenkamer 119

12.1	Inleiding.....	119
12.2	Raad en rekenkamer	119
12.3	Verschijningsvormen van de rekenkamer	120
12.4	Werkwijze van de rekenkamer	120

DEEL B: DE FRACTIE 123

Intermezzo 14: Nieuwe energie **125**

13 De cyclus van een fractie **127**

13.1	Inleiding.....	127
13.2	Beleidscyclus algemeen.....	127
13.3	Politieke kernwaarden	130
13.4	Uitwerking 'fractiecyclus'	130

Intermezzo 15: Lokale partijen **131**

14 Verkiezingsprogramma **133**

14.1	Inleiding.....	133
14.2	Omgevingsanalyse en verkiezingsprogramma	133
14.3	Vertaling gewijzigde rol overheid in verkiezingsprogramma	135
14.4	Functies van een verkiezingsprogramma	136
14.5	Lengte en inhoud van het verkiezingsprogramma.....	136
14.6	Verantwoordelijkheden en taakverdeling.....	137
14.7	Kandidaatstelling	137

15 Fractieprogramma **139**

15.1	Inleiding.....	139
15.2	Positionering fractieprogramma	139
15.3	Wat is een fractieprogramma	139
15.4	Fractieprogramma: continuïteit en kwaliteit	140
15.5	Betrokkenheid bestuur, leden en deskundigheid	142
15.6	Fractieprogramma: een eerste aanzet.....	143
15.6.1	Taakverdeling	143
15.6.2	Fractiebudget.....	143
15.6.3	Kennisnetwerk.....	144
15.6.4	Regionale samenwerking fractie(s)	144
15.6.5	Verhouding bestuur-fractie	145
15.6.6	Jaarverslag	145
15.6.7	Evaluatie.....	145
15.6.8	Communicatie.....	145
15.7	Hoe word ik een (goed) raadslid?.....	146

Intermezzo 16: De fractievoorzitter is spin in het web en regisseur

van de partijlijn **149**

16 Politiek jaarverslag **153**

16.1	Inleiding.....	153
16.2	Aandachtspunten en functie	153

17 Evaluatie **155**

17.1	Algemeen	155
------	----------------	-----

17.2	Evaluatie of feedback	155
17.3	Evalueren: wanneer en hoe	155
17.4	Doel van een evaluatie.....	156
17.5	Betrokkenheid van het bestuur.....	156
18	Efficiënt vergaderen in de fractie	159
18.1	Inleiding.....	159
18.2	Vergaderergernissen	159
18.3	De voorzitter: handhaving van de vergaderorde.....	160
18.4	Vorbereiding agenda.....	160
18.5	Communicatie.....	160
18.6	Werkvormen	161
18.7	Vergaderfrequentie.....	161
19	Integriteit	163
19.1	Beetje integer?	163
19.2	Wettelijk kader.....	163
19.3	Opvattingen en verantwoording	163
19.4	Wat als het fout gaat?	164
	DEEL C: RAADSLID	165
20	Overtuigend debatteren in de lokale politiek	167
20.1	Inleiding.....	167
20.2	Een gezonde visie op het politieke debat	167
20.3	Debatteren begint met een scherp betoog	167
20.4	Debatteren = sterk reageren	168
20.5	Vermijd de valkuilen in het debat	168
20.6	Hoe wordt u een vijfsterren debater?	169
20.7	Afsluitende tip: spar met een debater.....	169
	Intermezzo 17: Het debat is de zuurstof van de democratie: Online en offline debatteren in de gemeenteraad	171
21	Onderhandelen	173
21.1	Inleiding.....	173
21.2	Politieke context.....	173
21.3	Kenmerken onderhandelingen	173
21.4	Klassiek Onderhandelen en de 'Harvard-methode'	174
21.5	Competitieve onderhandelingsvaardigheden	174
21.6	Wat als onderhandelingen stagneren.....	175
21.7	Vijf wijsheden bij het Onderhandelen.....	176
21.8	Collegeonderhandelingen.....	176
	Intermezzo 18: Maak meedoen mogelijk	179

Intermezzo 19: Alle partijen doen ertoe **183**

22 Effectief invloed uitoefenen en gedrag **185**

22.1	Inleiding.....	185
22.2	Fractiewerk en gedrag	185
22.3	De Roos van Leary	185
22.3.1	Het nut van de Roos van Leary	185
22.3.2	Hoe werkt de Roos van Leary	186
22.3.3	De Roos in acht delen	187

Intermezzo 20: Waarnemend raadsvoorzitter, Nestor of Nestrix?

189

23 Timemanagement **191**

23.1	Inleiding.....	191
23.2	Timemanagement: hoe?	191
23.3	Alles is belangrijk, maar sommige dingen nog belangrijker	191
23.4	Bezint eer gij begint.....	193
23.5	Hoe creëer u meer tijd?.....	193
23.6	Politieke context.....	194
23.7	Doe ik de juiste dingen en doe ik de juiste dingen goed?	194

Intermezzo 21: Vrouw in de politiek: hoe maak en houd je het

leuk? **197**

24 Feedback **199**

24.1	Inleiding.....	199
24.2	Spanningsgebieden rondom Feedback.....	199
24.3	Openstaan.....	200
24.4	Politieke context.....	201

Intermezzo 22: Gelderland Academie **203**

25 Kernkwaliteiten **205**

25.1	Inleiding.....	205
25.2	Kernkwaliteiten en het kernkwadrant	205
25.3	Kernkwaliteit bij allergie en stress	207
25.4	Het kernkwadrant: een voorbeeld.....	207
25.5	Persoonlijke en politieke context.....	208

Intermezzo 23: Als de pers belt **209**

26 Het politieke spel **211**

26.1	Leer het politieke spel te spelen.....	211
------	--	-----

26.2	De speelvelden.....	211
26.3	Het spel spelen	212
26.4	Politieke Spelletjes	213
26.4.1	Wat zijn politieke spelletjes?	213
26.4.2	Waarom ontstaan politieke spelletjes?	213
26.5	Wat kun je doen om politieke spelletjes te vermijden?	215
Verklarende woordenlijst		217
Over de auteurs		225
Bijlage 1: Instrumentarium Gemeenteraad		231
Bijlage 2: Checklist en aandachtspunten motie		237
Bijlage 3: Checklist en aandachtspunten amendement		241
Bijlage 4: Checklist en aandachtspunten mondelinge vragen		243
Bijlage 5: Checklist en aandachtspunten schriftelijke vragen		245
Bijlage 6: Checklist en aandachtspunten initiatiefvoorstel		247
Bijlage 7: Checklist en aandachtspunten Interpellatiedebat		249
Bijlage 8: Checklist beoordeling raadsvoorstel		251
Bijlage 9: Voorbeelduitwerking doelgroepen en belangen		253
Bijlage 10: Verkiezingsprogramma en uitvoeringsagenda		255
Bijlage 11: Verdeling taken fractie		257
Bijlage 12: Voorbeeld evaluatie lid fractie		259
Bijlage 13: Voorbeeld evaluatie fractie		261
Bijlage 14: voorbeeld evaluatie (lid) fractie		263
Bijlage 15: Voorbeeldagenda fractievergadering		265
Bijlage 16: Checklist voor effectieve vergaderingen		269
Bijlage 17: Bouwstenen Fractievergadering of -activiteit		271
Bijlage 18: Raadsrapporteurs bij verbonden partijen		273

Bijlage 19: Checklist Onderhandelen	285
Bijlage 20: Stappen in het formatieproces	289
Bijlage 21: Aandachtspunten collegeonderhandelingen	291
Bijlage 22: Checklist structuur van een presentatie	293
Bijlage 23: Algemene beginselen van behoorlijk bestuur	295
Trefwoordenregister	299

Verantwoording

Of er een korte of langere periode aan voorbereiding aan voorafgaat, 'ineens' is iemand geïnstalleerd en raadslid: 'Komt tijd, komt raad'. Het is daarom nuttig, ja noodzakelijk, om te investeren in goede fractieleden en opvolgers.

Er komt veel op raadsleden af. Vergaderingen, stukken lezen, burgers die een gesprek willen én organisaties die iets onder de aandacht willen brengen. En dit niet zelden naast gezin, werk en wellicht andere verantwoordelijkheden.... Hoe houd je dan het hoofd boven water? Onderscheid je tussen de bomen toch nog de structuur van het bos? Hoe maak je 'onderscheid'? Waar ga je wel op in en wat laat je rusten?

Doel en doelgroep

Om een goed raadslid te zijn en te worden is deze gereedchapskist ontwikkeld. Als je bent begonnen als fractieadviseur of gemeenteraadslid dan heb je gereedschap of instrumenten nodig om het fractiewerk op te pakken. Want raadswork is een ambacht of een vak. Een vakman zorgt dat hij goed gereedschap heeft, maar hij heeft niet alles direct of tegelijk nodig...! Zo is ook dit boek opgezet. De gereedschapskist is dus voor zowel ervaren raadsleden als voor 'starters'. Doel is om zowel starters als ervaren volksvertegenwoordigers te voorzien van gereedschap om hun ambt of ambacht uit te voeren. Vandaar ook de ondertitel van dit boek: 'Gereedschapskist voor het betere raadswork'.

Indeling gereedschapskist

Dit handboek bevat drie delen. Het eerste deel, de hoofdstukken 1 tot en met 12, gaat over de gemeenteraad en de politiek-bestuurlijke context van de gemeente waarbinnen de gemeenteraad haar verantwoordelijkheden uitvoert. In dit deel komen onder andere de verantwoordelijkheden, instrumenten van de gemeenteraad aan de orde (hoofdstukken 1 tot en met 4). Daarbij hebben ook onderwerpen als beleid (hoofdstuk 5), gemeentefinanciën (hoofdstuk 6), samenwerkingsverbanden (hoofdstuk 7) en het omgaan met bedreigingen (hoofdstuk 8) in dit deel een plek gekregen. Tot slot wordt in het eerste deel ook uitgebreid aandacht besteed aan de diverse bestuursorganen en personen die binnen de gemeente functioneren. Denk aan de burgemeester (hoofdstuk 10) en de wethouder (hoofdstuk 11). In de hoofdstukken 11 en 12 wordt stilgestaan bij de gemeentesecretaris en de Rekenkamer.

In deel 2 gaat het over het functioneren van de fractie, met onder andere informatie over het verkiezingsprogramma (hoofdstuk 14), het fractieprogramma (hoofdstuk 15), het jaarverslag van de fractie (hoofdstuk 16), evalueren (hoofdstuk 17), efficiënt vergaderen binnen de fractie (hoofdstuk 18) en integriteit (hoofdstuk 19).

Het derde deel gaat over het raadslid (hoofdstuk 20 tot en met 26). Aan de onderwerpen debat in de lokale politiek, onderhandelen, effectief invloed uitoefenen, timemanagement, feedback, kernkwaliteiten en het 'politieke spel' wordt hier aandacht besteed.

Praktische voorbeelden en tips, korte columns (Intermezzo's) van raadsleden, griffiers en bestuurders maken de gereedschapskist compleet.

Nieuwe druk

In september 2017 verscheen het Zakboek Raadsleden. Naast diverse (lokale) politieke partijen hebben veel gemeenteraden deze bundel gebruikt voor het inwerkprogramma na de gemeenteraadsverkiezingen in maart 2018. Ook is de bundel gebruikt bij diverse trainingen aan fracties en bijvoorbeeld het Post Academisch Onderwijs (PAO) van de Rechtenfaculteit aan de Radboud Universiteit in Nijmegen.

De feedback die wij de afgelopen jaren ontvingen hebben wij verwerkt in deze nieuwe bundel. Naast nieuwe ontwikkelingen, denk aan het digitaal vergaderen als gevolg van het COVID-19 virus, nieuwe wet- en regelgeving en recente jurisprudentie zijn er ook diverse hoofdstukken toegevoegd. Deze nieuwe hoofdstukken gaan over de burgemeester, de wethouder, de gemeentesecretaris, de rekenkamer, samenwerkingsverbanden en gemeentefinanciën. Het oorspronkelijke Zakboek Raadsleden is dus inmiddels volwassen geworden en heeft zich ontwikkeld tot het Handboek Raadsleden.

Is politiek een spel? Het is wel een heel specifiek spel met meerdere speelvelden, namelijk de gemeentelijke agenda, de samenleving, het bestuurlijk proces en tot slot het publiek. Hoe vind je als (nieuw) raadslid deze speelvelden en hoe leer je omgaan met de specifieke spelregels en gebruiken op deze speelvelden? De herziene en nieuwe bijdrage komen als het ware bij elkaar in dit nieuw toegevoegde hoofdstuk en maken wat ons als redactie betreft dit Handboek compleet.

Dankwoord

Ook bij deze uitgave hebben wederom tal van volksvertegenwoordigers, bestuurders en andere overheidsprofessionals belangeloos meegedacht én gewerkt aan deze uitgave. De namen van de auteurs staan bij de diverse hoofdstukken of Intermezzo's genoemd.

In deze verantwoording willen wij ook John Bijl, onder andere bekend van zijn columns *Mystery Burger* (Binnenlands Bestuur) en directeur van het Periklesinstituut, bedanken voor zijn bereidheid het voorwoord te schrijven.

Ten slotte willen wij Jorden Hagenbeek (organisatieveranderaar, Wisborn) en Brigitte Lefrink (wethouder gemeente Waddinxveen) bedanken voor hun inspiratie en adviezen.

Aan de slag...

Wat ons betreft kunt u zo aan de slag! Aan de slag betekent ook dat u zich blijft verdiepen en ontwikkelen op het gebied van het openbaar bestuur. Dit Handboek en het brede trainingsaanbod kunnen u en jou daarbij uitstekend van dienst zijn. Succes als leerling of ervaren volksvertegenwoordiger toegewenst!

Peter van den Berg, Dorien van der Kamp en Trudy Veninga
Waddinxveen/ Overbetuwe / Zevenhoven, 14 juli 2021